

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Рівненський державний гуманітарний університет

**ФІЛОСОФІЯ.
ПЕДАГОГІКА.
СУСПІЛЬСТВО**

Збірник наукових праць РДГУ

Випуск 2

Засновано у 2011 році

Рівне – 2012

УДК 1+37+316.3
ББК 87+74+60
Ф-561

Рецензенти: **Закович М. М.** – д. філос. н., професор кафедри культурології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова;

Лісова С. В. – д. пед. н., професор, директор Інституту педагогічної освіти Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янука, дійсний член АПСН;

Троян С. С. – д. і. н., професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і країнознавства Рівненського інституту слов'янознавства Київського славистичного університету

Ф-561 **Філософія. Педагогіка. Суспільство :** Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 2. – Рівне : видавець О. Зень, 2012. – 399 с.

ISBN 978-617-601-024-1

Концепція збірника базується на науковій актуалізації методологічних засад гуманітарного знання і висвітленні духовно-практичного потенціалу наук про людину і суспільство. Розрахований на фахівців гуманітарних і соціально-політичних наук.

УДК 1+37+316.3
ББК 87+74+60

ISBN 978-617-601-024-1

© Рівненський державний
гуманітарний університет, 2012

Головний редактор:

Шугаєва Л. М. – д. філос. н., професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету

Редакційна колегія:

Булига І. І. – к. філос. н., доцент кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету (відповідальний редактор).

Вербець В. В. – д. пед. н., професор, декан художньо-педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Гон М. М. – д. політ. н., професор, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету.

Докаш В. І. – д. філос. н., професор, завідувач кафедри соціології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Дем'янюк Т. Д. – к. пед. н., професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету, заслужений працівник освіти України.

Дичківська І. М. – к. пед. н., доцент, професор кафедри педагогіки і психології (дошкільної) Рівненського державного гуманітарного університету, член-кореспондент АПСН (відповідальний редактор).

Жилюк С. І. – д. і. н., професор, завідувач кафедри релігієзнавства Національного університету «Острозька академія»

Литвиненко С. А. – д. пед. н., професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Малафійк І. В. – д. пед. н., професор, завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки та акмеології Рівненського державного гуманітарного університету, член-кореспондент АПСН.

Павелків Р. В. – д. психол. н., професор, академік Академії наук Вищої школи України, директор Інституту психології та педагогіки, проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету, заслужений працівник освіти України, відмінник освіти України.

Пальчевський С. С. – д. пед. н., професор, професор кафедри загальної педагогіки та акмеології Рівненського державного гуманітарного університету, заслужений учитель України.

Петренко О. Б. – д. пед. н., доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Поніманська Т. І. – к. пед. н., професор, проректор з наукової роботи, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної) Рівненського державного гуманітарного університету, член-кореспондент АПСН, відмінник народної освіти України.

Постоловський Р. М. – к. і. н., професор, ректор, завідувач кафедри всесвітньої історії Рівненського державного гуманітарного університету, заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук, член-кореспондент АПСН.

Саух П. Ю. – д. філос. н., професор, академік Академії наук Вищої школи України, почесний академік Міжнародної кадрової академії, ректор, завідувач кафедри філософії, Житомирського державного університету імені Івана Франка, заслужений працівник освіти України.

Стоколос Н. Г. – д. і. н., професор, завідувач кафедри філософії і соціальних наук Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету.

Швецова-Водка Г. М. – д. і. н., професор, професор кафедри бібліотекознавства і бібліографії Рівненського державного гуманітарного університету.

Яроцький П. Л. – д. філос. н., професор, головний науковий спеціаліст Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України.

*Друкується за рішенням Вченої ради
Рівненського державного гуманітарного університету
Протокол № 7 від 27 січня 2012 р.*

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ № 17745-6595Р

Адреса редакції:
кафедра філософії, Рівненський державний гуманітарний університет,
вул. Остафова, 29, м. Рівне, 33027

ЗМІСТ

<i>Бабак І. В.</i>	9	Феноменологія національної та етнічної ідентичності в контексті розвитку самосвідомості особистості
<i>Докаш В. І.</i>	17	Предестинаційна есхатологія Якова Армінія
<i>Ліщук Н. Д.</i>	25	Екзистенційні мотиви вибору конфесійної належності віруючими пізньопротестантських напрямків
<i>Мельничук М. С.</i>	36	Філософсько-релігієзнавчий аналіз модернізаційних тенденцій у мистецтві сучасного протестантизму
<i>Мельничук Ю. І.</i>	46	Православна проповідь як соціокультурне надбання українського народу
<i>Мишков В. Я.</i>	57	Старообрядницька полемічна література XVIII століття та її філософський зміст
<i>Коберник Н. І.</i>	68	Соціально-культурні передумови формування світогляду Кирила і Мефодія
<i>Руденко Н. М.</i>	78	Проблема не насилля в християнстві
<i>Шугаєва Л. М.</i>	85	Основні тенденції розвитку релігій у глобалізованому світі
<i>Шамсутдинова-Лебедюк Т. Н.</i>	95	Сучасні взаємовідносини чоловіка й жінки в ісламі
<i>Шевчук К. С.</i>	107	Основна проблематика творчості Георгія Челпанова Київського періоду

Педагогіка

<i>Вербець В. В.</i>	121	Феноменологічні засади духовності студентської молоді
<i>Дзюбишина Н. Б.</i>	133	Реформування освіти у контексті чеського національно відродження (кінець XVIII – перша половина XIX ст.)
<i>Доманюк О. М.</i>	143	Форми роботи дошкільного навчального закладу та сім'ї з проблеми соціального розвитку дітей дошкільного віку у теорії та практиці дошкільної освіти
<i>Кокарєва А. М.</i>	153	До проблеми особливостей організації навчального процесу в умовах кредитно-модульної підготовки
<i>Литвиненко С. А., Павелків К. М.</i>	160	Формування рефлексивної культури у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя
<i>Мисик І. Г.</i>	170	Об особенностях института непрерывного образования в Украине
<i>Мишкарьова С. В.</i>	185	Організаційні засади діяльності православних братств у Західній Україні у міжвоєнний період 1921-1939 рр.
<i>Нечипорук Л. І.</i>	194	Діалог у комунікативній діяльності особистості як соціальна вимога XXI століття
<i>Пальчевський С. С.</i>	204	Проблеми змісту освіти у світлі її сучасної філософії

<i>Петрук Л. П.</i>	212	Формування мисленнєво-мовленнєвої культури фахівців гуманітарного профілю у процесі вивчення курсу «Риторика»
<i>Руденко В. М.</i>	220	Педагогічна рефлексія культури в умовах глобалізації освіти
<i>Смолінчук Л. С.</i>	230	Роль і місце тестування у системі методів оцінювання якості освіти
<i>Сорочинська Т. А.</i>	237	Формування засад моральної культури радянського вчителя у педагогічних закладах Рівненщини (1939-1950-ті рр.): історико-педагогічний дискурс
<i>Тадєєва І. М.</i>	247	Виховання гуманних якостей обдарованих дітей молодшого шкільного віку
<i>Тимочко І. Б.</i>	258	Створення народних бібліотек-читалень як один із напрямків просвітницько-громадянської діяльності православних братств Волинського краю (друга половина XIX – початок XX століття)

Суспільство

<i>Гон М. М.</i>	269	Особливості формування української історичної пам'яті в час демократичного транзиту
<i>Грипич С. Н.</i>	286	Інформатизація сучасного суспільства: стан, проблеми, перспективи
<i>Десятничук І. О.</i>	298	Свобода слова та вплив громадської думки у Чехословаччині періоду «Празької весни»

<i>Лукомська О. І.</i>	310	Державні важелі регулювання банківської інвестиційної діяльності в Україні
<i>Павелків Р. В.</i>	324	Розуміння морального розвитку особистості у руслі психологічної парадигми
<i>Пержун В. В.</i>	339	Соціальна солідарність як чинник консолідації українського суспільства
<i>Ступницька Н. І., Ступницький В. В.</i>	350	Філософія теледозвілля як відображення української економіки
<i>Филипович Л. О., Гаврілова Н. С.</i>	360	Релігійна освіта в Україні: стан і перспективи
<i>Шкрібляк М. В.</i>	373	Історіософський аналіз архівних джерел про роль та місце «світського елемента» у суспільно-релігійних процесах Берестейського та Постберестейського періодів
<i>Ямницький В. М.</i>	388	Духовність особистості: психологічний підхід

наукової бібліотеки імені Василя Стефаника НАН України. – Ф. 3. – Оп. 1. – Спр.1238/3. – 1 арк.

53. Список українських митрополитів 1000 – 1720. Перемиських єпископів 1271 – 1728 рр. з короткою історичною довідкою про них // Відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки імені Василя Стефаника НАН України. – Ф.3. – Оп.1. – Спр. 663/18. – 4 арк.

УДК 159.923:159.922.62

Ямницький В. М.

ДУХОВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

У статті на підставі теоретичного аналізу проблеми духовності особистості у сучасній психології пропонується авторський підхід до виокремлення її психологічних чинників.

Ключові слова: *духовність, життєтворчість, внутрішній світ особистості, потреби, цінності, самосвідомість.*

В статье на основе теоретического анализа проблемы духовности личности в современной психологии предложен авторский подход к выделению ее психологических факторов.

Ключевые слова: *духовность, житнетворчество, внутренний мир личности, потребности, ценности, самосознание.*

The article is based on theoretical analysis of the problem of spirituality in modern personality psychology is offered to the author's approach to identification of psychological factors.

Keywords: *spirituality, life creation, the inner world of personality, needs, values, self-awareness.*

Поняття духовності для людської природи є наскільки ж важливим, настільки містким, широким і неоднозначним. Тема духовності є недостатньо, поверхово розробленою не тільки у вітчизняній, але й у світовій психології загалом. Поставимо за мету визначити психологічну сутність поняття духовності особистості, визначити її психологічні чинники.

Необхідно зазначити, що в науковому плані напрям духовності особистості досліджений дуже мало, чого не можна сказати про різноманітні релігійні підходи. Зосередимо нашу увагу на спробах висвітлення цього питання насамперед із позицій наукового психологічного підходу. Зауважимо також, що поставивши перед собою таке завдання, ми потрапляємо на терен внутрішнього світу людської істоти – галузі, де академічний науковий підхід виявляється досить обмеженим. Нам видається досить слушною щодо означеного думка Т. Смирнова (2001): «Криза сучасної психології є кризою суто наукового методу й підходу в напряму вивчення людини. Наука продовжує випускати, проходити повз головну сутність особистості – її духовні підвалини й потенції. ...Сам факт усвідомлення наукою того, що вона згубила душу, а потому і саму людину, вселяє позитивну надію, що останні все ж таки будуть знайдені» [10].

Більшість сучасних учених (В. Барулін, І. Бех, Л. Буєва, Ю. Вяземський, П. Єршов, М. Каган, М. Савчин, І. Силуянова, П. Симонов, Ж. Юзвак та ін.) пов'язують індивідуальну й неповторну сутність людини з її духовністю, складовими якої виступають творчість, самосвідомість, самоосмислення з точки зору ціннісних орієнтацій та ідеалів, свобода в самореалізації сутнісних сил. Заслуговує на увагу й така думка, що духовність належить до найбільш загальних, граничних характеристик людини та її життя, а тому її визначення важко викласти з допомогою логічних дефініцій – через родо-видові ознаки [11].

Так, Л. Буєва (1996) відзначає, що поняття духовності може бути використане для характеристики суб'єктивного внутрішнього світу людини як духовного світу особистості, воно є визначальним із позицій її смисложиттєвих цінностей. Духовність – насамперед проблема набуття смислу, показник існування певної ієрархії цінностей, цілей, смислів. Шлях сходження до духовного інтерпретується як шлях добра, краси, вищих цінностей духовного освоєння світу людиною. У сфері духовного людина осмислює вибір ідеалів, цілей, цінностей, цілепокладання на підставі осмислення й переживання особистого життєвого досвіду, тому зміст духовності як певної якості людського буття інтегрує думку, знання й почуття з дією – поведінкою. Проблема духовності – це

проблема виходу людини за межі вузькоемпіричного буття, подолання себе вчорашнього в процесі оновлення й удосконалення, сходження особистості до власних ідеалів, цінностей, їх реалізація впродовж життєвого шляху. Отже, на думку Л. Буєвої, духовність – це проблема життєтворчості [3].

Також указує на зв'язок духовності особистості, системи її духовних цінностей і життєтворення І. Бех (2003), який розглядає духовність як вихід за межі егоїстичних інтересів, особистої користі й центрованість на моральній культурі людства. На його думку, цілі й наміри духовно зрілої особистості вкорінені в системі надіндивідуальних цінностей, завдяки чому вони виконують функцію вищого критерію для орієнтації у світі та опори для особистісного самовизначення [2, с. 196–199].

М. Савчин (2001) вважає духовною основою людини її внутрішню особу. На його думку, духовність – це не продукт культури, що нав'язаний людині ззовні, це істинне єство людини, що дримає в глибинах її духу, її надсвідомого, вищій момент людської індивідуальності [8, с. 79–81]. Вчений пропонує такі інтегральні показники духовного потенціалу людини: віра в Бога, молитва, трансцендентування; позиція Добра; відкритість до інших, творення любові; внутрішня гармонія, мир із собою та світом, спокій; відсутність негативізму, невротизму, психопатій, акцентуацій; конструктивність, творчість життєдіяльності; мудрість [8, с. 154–155].

М. Каган (1985) визначає духовність як поняття, що позначає цілісну активність психіки людини в її соціокультурній детермінованості й змістовності. На відміну від поняття «ідеальне», що є близьким, але не тотожним, духовність містить не тільки духовний продукт, але й процес, що його породжує. Важливе місце вчений приділяє ідеалу – духовному продукту, результату цілепокладання дій, який є спрямованим як назовні, так і всередину людини у вигляді самопроекування, ідеальної самосвідомості, потреби самовдосконалення [5].

Значне місце приділяється проблемі духовності в дослідженні В. Баруліна, який вважає її провідною людською якістю. На його думку, духовність містить раціональні й емоційно-афективні, гносеологічно-когнітивні й ціннісно-мотиваційні

аспекти, експліцитно усвідомлювані й такі моменти, що ледве відчуваються, настанови, зорієнтовані на зовнішній і внутрішній світ, а також численні рівні, стани духовного життя людини. При цьому, уважає вчений, усе це не просто існує, а є взаємопов'язаним, цілісним. Іншими аспектами духовності є її ідеальність, суб'єктивний світ людини.

Смисл, значення й роль духовності у взаємозв'язку людини й суспільства, за В. Баруліним, полягає в тому, що духовність виступає:

- формою людської самосвідомості, самоідентифікації;
- формою інтеріоризації, засвоєння соціального досвіду;
- детермінаційно-імперативним компонентом людського буття;
- імпульсом, аналогом і змістом творчої місії людини;
- положеністю її свободи, самореалізації, здійснення й утілення власного людського потенціалу;

Автор пов'язує сутність людини з її духовністю: саме в духовності акумулюється все розмаїття людського змісту, зв'язків і відносин зі світом і суспільством, багатство інтеріоризованого соціального досвіду; духовність характеризує закладений у людині імпульс активності, діяльності, перетворення; характеризує сутність людини як невід'ємну частину індивідуального буття, поєднану з неповторністю й унікальністю кожного індивіда [1].

Погляди на духовність особистості Ю. В'яземського, П. Єршова, П. Симонова ґрунтуються на потребнісно-інформаційному підході, згідно якого потреби – рушійна сила людського буття. Дослідниками виокремлено провідні потреби:

а) вітальні (біологічні), що забезпечують індивідуальне та видове існування людини;

б) соціальні, що поділяються на потреби «для себе» й потреби «для інших», усвідомлювані суб'єктом як обов'язки перед іншими людьми;

в) ідеальні потреби пізнання оточуючого світу й свого місця в ньому, пізнання смислу та призначення свого існування на Землі шляхом присвоєння культурних цінностей, а також шляхом відкриття нового, невідомого попередникам.

Індивідуально-неповторна композиція й внутрішня ієрархія головних потреб конкретної людини визначає її особистість. На

думку П. Симонова, поняття «душа» і «духовність» людини позначають індивідуальний вияв у структурі особистості двох фундаментальних потреб: ідеальної потреби творчості й соціальної потреби «для інших» [9].

Н. Паттуріна під духовністю розуміє усвідомлення й реалізацію людиною трансцендентних потреб, які є властивими їй від народження. Це поняття психолог вважає тісно пов'язаним із поняттями особистісного й духовного зростання. На її думку, духовне зростання припускає такі етапи: дослідження несвідомого шляхом глибокої інтроверсії й наступне його прийняття; усвідомлення смислу власного існування; прагнення до святості або богоподібності; співбуття [7].

Авторка уявляє реалізацію особистісного й духовного зростання у вигляді двох послідовних етапів: 1) усвідомлення власних трансцендентних потреб, пошук і реалізація засобів і способів їх здійснення; 2) формування оновлених відносин з іншими [7с, 114–116].

З позицій інтегративного підходу до розвитку особистості наголошується на безпосередньому зв'язку духовності людини з функцією й станом її свідомості.

За Т. Смирновим, *духовність* – це відносно стійкий, психологічно найбільш властивий особистості стан (свідомості), який досягається в процесі прогресуючого самопізнання. Відповідно самопізнання – це процес духовного розвитку особистості, що виражається в засвоєнні різноманітних теоретичних знань про людину й співвіднесенні їх із внутрішнім досвідом, переживанням, практикою за допомогою тих або інших духовних вправ. Під духовними вправами дослідник розглядає широкий діапазон від спеціальних методів самопізнання (напр., медитація в певній позі) до загальнонавчальних, поширених у соціумі форм засвоєння культурних цінностей (напр., слухання концерту симфонічної музики) [10 с. 104].

Учений на підставі власних досліджень пропонує психологічний конструкт оцінки якості життя, складові якого всебічно визначають параметри існування людини, провідним серед яких він визначає рівень духовності. З конструкта випливає, що якщо людина відносно стійко перебуває на високих духовно-

чуттєвих рівнях, незалежно від здоров'я, соціального визнання, матеріального комфорту її якість життя буде досить високою (іншими словами, людина буде відчувати себе щасливою) [10, с. 128].

С. Дрьомов і І. Сьомін зауважують, що одним із підходів до визначення поняття духовності є його розгляд у контексті змінених станів свідомості. Так, на думку дослідників, *духовність* у контексті ЗСС – це усвідомлене проходження латентних рівнів свідомості, інтеграція їх афективно насиченого змісту в реальне життя [4, с. 64]. Представлення духовності в генетичному аспекті вимагає вивчення глибини свідомості, її ієрархічної структури у вигляді рівнів, що характеризуються антропологічною нормативністю. Проведені авторами експериментальні дослідження дозволили визначити такі константні рівні свідомості людини: рівень соціально-рольових уподобань; аутопсихічний рівень; вітальний (екзистенційний); рівень міфологічної самосвідомості [4, с. 76], що дозволило запропонувати ієрархічну модель структури (спектру) самосвідомості, яка має такий вигляд:

Абсолют (уже не-Я) – надособистісна самосвідомість – «Я-потенційне» – повсякденна самосвідомість – об'єктивація Абсолюту (ще не-Я, Інший),

де Абсолют – граничний вимір суб'єктивності;
 об'єктивація Абсолюту – об'єктивна реальність, що наповнює суб'єктивні відношення індивіда;
 надособистісна самосвідомість – архетипи;
 повсякденна самосвідомість – зв'язок з Абсолютом у його проявленому вигляді, входження в соціум [4, с. 119].

Згідно такого підходу кінцевою метою процесу розвитку самосвідомості є *досягнення такої зони не-Я, яка є тотожною Абсолюту.*

У схожому аспекті проблему духовності, духовного розвитку людини розглянуто також у дослідженнях В. Козлова [6, с. 114]. На його думку, кінцевою метою інтеграції виступає трансформація – особистісне самовдосконалення, духовний пошук виходу за межі форм, у такий простір у свідомості й особистості людини, де вона

володіє умовами для спонтанної творчості, стає вільною й самоактуалізованою [6, С. 90].

Провідний зміст трансформації автор убаचाє в трансценденції форм – структурних компонентів, відношень, ототожнень тощо. Трансценденція (із лат. *Transcendens* – той, що переступає, виходить за межі), у кантіанському розумінні – те, що виходить за межі можливого досвіду [6, С. 112].

Свідомість людини є бінарною, внаслідок цього для будь-якого «Я» у психіці, у тому числі й у несвідомому існує протилежна до нього структура, яку можна позначити «не-Я». За рахунок напруги між цими протилежними компонентами забезпечується стабільність, цілісність особистості. За В. Козловим, динаміка самовдосконалення особистості супроводжується руйнуванням межі між «Я» і «не-Я», у результаті якого утворюється третій простір усередині особистості, який може бути позначений як «Рівнісність» або неототожненість.

У випадку інтегрування напруги між дуальностями виникає новий простір, у якому людина ні із чим не ототожнюється. Усі містичні традиції світу називають людину, яка здатна бачити істину крізь ілюзію протилежностей, бінарностей ствердження й заперечення, «звільненою». За даними досвіду, простір «Рівнісності», у якому життя є просто потоком усвідомлення за межами хвороби, старості, смерті. Усі форми життя є просто можливим вибором, при цьому людина не втрачає відчуття власної внутрішньої гармонійності. Це такий стан особистості, у якому вона не ідентифікована ні з матеріальним, ні із соціальним, і живе здебільшого в духовному просторі, де «Я» і «не-Я» вже не мають ніякого смислу, а є лише можливостями вибору. Насамкінець, коли велика кількість значимих фрагментів «Я» і «не-Я» зливаються, у просторі «Рівнісності» відбувається те, що називається земним просвітленням або мудрістю. У православній традиції аналогом цього стану є Велика смиренність. В езотеричному, сакральному смислі це відкриття не є станом усього позитивного й відсутності негативного, але станом здійснення «не протилежності», «не подвійності», що сприймається як найшляхетніша самоактуалізація (Сергій Радонежський, Іоанн Кронштадський, Серафім Саровський та ін.). Цілісна особистість, транслюючи крізь себе провідні

екзистенційні цінності, виступає хоронителем людської духовності. Це такий стан особистості, коли її кінцевим вираженням є служіння людям, вона повністю виявлена у своїй духовній потенції, водночас є вільною від ототожнень, бажання бути кимсь або чимось.

Рівнісність – це водночас стан і серединний, інтегративний шлях життя. Смысл цього шляху полягає в тому, що він убирає в себе всі інші форми можливого духовного шляху. І розглядає інші традиції як певні можливості, форми, які переживає свідомість, що можуть бути об'єктивовані людиною, наповнені особистісним смыслом і таким чином вибудований власний унікальний, індивідуальний шлях до інтеграції [6, С. 115–120].

Узагальнимо погляди вчених (Л. Буєва, В. Козлов, Н. Паттуріна, П. Симонов та ін.) на проблему духовності у вигляді таблиці.

Отже, за результатами аналізу, у загальному вигляді можемо охарактеризувати *духовність* як сутнісну характеристику людської природи, спрямовану на досягнення смисложиттєвих цінностей на підставі реалізації ідеальних і трансцендентних потреб, що проявляється у формі саморозвитку, особистісного зростання й творчості.

Поняття духовності розглядається вченими на двох ієрархічних рівнях: як процес реалізації відповідних потреб, і як результат реалізації духовних цінностей.

Таблиця 1

Провідні чинники духовності людини

Витоки	Ознаки	Мета	Прояви
Реалізація соціальних потреб «для інших», ідеальних потреб пізнання, трансцендентних потреб, властивих людській природі	Характеристика суб'єктивного внутрішнього світу, цілісна активність психіки; процес і результат досягнення смисложиттєвих цінностей, ідеалів; форма самосвідомості, самоідентифікації, інтеріоризації; сутнісна характеристика людини	Трансформація: усвідомлене проходження латентних рівнів свідомості, інтеграція їх афективно насиченого змісту в реальне життя, досягнення в результаті самопізнання стійкого стану свідомості, такої вільної від ототожнень зони не-Я (Рівнісності), яка є тотожною Абсолюту, де Я і не-Я складають цілісність	Виражається у самопізнанні, самовдосконаленні, саморозвитку, творчості, особистісному і духовному зростанні; на вищих рівнях у формі духовного служіння людуству

Список використаних джерел і літератури

1. Барулин В. С. Социально-философская антропология. / В. С. Барулин. – М. : Онега, 1994. – 256 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навч.-метод. видання. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
3. Буева Л.П. Духовность и проблемы нравственной культуры / Л. П. Буева // Вопросы философии, 1996. – № 12. – С. 3–9.
4. Дремов С. В. Семин И. Р. Измененные состояния сознания: психологические и философские проблемы в психиатрии / С. В. Дремов и др. – Новосибирск, 2001. – 204 с.
5. Каган М. С. О духовном /М. С. Каган // Вопросы философии, 1985. – № 9. – С. 15–17.
6. Козлов В. В. Психотехнологии измененных состояний сознания. Личностный рост. Методы и техники / В. В. Козлов. – М. : Из-во Института психотерапии, 2001. – 384 с.
7. Паттурина Н. П. Модель личностного и духовного роста // Психологические проблемы самореализации личности / Под ред. Е.Ф.Рыбалко, Л.А.Коростылевой. – СПб., 2000. – 252 с.
8. Савчин М. В. Духовний потенціал людини / Орест Пілько (літ.ред.). – Івано-Франківськ : Плай. Вид-во Прикарпатського ун-ту, 2001. – 204 с.
9. Симонов П. В., Ершов П. М., Вяземский Ю. П. Происхождение духовности. – М. : Наука, 1989. – 350 с.
10. Смирнов Т. Психология сновидений / Т. Смирнов. – М., 2001. – 192 с.
11. Хайрулин Ш. Ш. Понимание духовности человека как взаимосвязи его природно-социальной и социально-духовной сущности / Ш. Ш. Хайрулин // Проблемы сущности человека и типа личности: Материалы 1 региональной межвузовской научно-практической конференции. – Челябинск, 2001. – 227 с.